Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Zeeland

Het klimaat verandert, Zeeland verandert mee

ZEELAND VERANDERT MEE

Uitvoeringsagenda

Klimaatadaptatie Zeeland

Het klimaat verandert, Zeeland verandert mee

Uitgave: Kernteam Klimaatadaptatie
Tekst: Kernteam Klimaatadaptatie
Input: Zeeuwse overheden en maatschappelijke organisaties
In opdracht van: OZO themaoverleg klimaat, energie en milieu
Versie: 1.0
Datum: 23 juni 2021

ZEELAND VERANDERT MEE

Inhoud

Inleiding 4
1. Prioriteren: adaptief aan de slag met Klimaatadaptatie 5
A - Opgave in beeld brengen 5
B - Klimaatadaptatie opnemen in processen 5
C - Communicatie en bewustwording 6
D - Bestaande acties binnen reguliere taken 6
2. Budget en capaciteit 7
Benodigde middelen 7
Reservering van middelen 7
Bijsturen en bijstellen 8
3. Uitvoeringsacties 9
Algemeen 10
Uitvoering en Organisatie 13
Communicatie 15
Overstroming 16
Vitaal en kwetsbare infrastructuur 21
Natuur 25
Landbouw 30
Bebouwd Gebied 38
Recreatie 46

Inleiding

In de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland is beschreven hoe Zeeland Klimaatadaptief en waterrobuust inrichten. Dit is verwoord in diverse afspraken. Hierbij richten we ons op het jaar 2050, maar werken we in stappen van 6 jaar. Op basis van deze afspraken gaan we in de regio Zeeland aan de slag met de uitvoering. Dit wordt concreet gemaakt in deze uitvoeringsagenda.

In de uitvoeringsagenda zijn de acties opgenomen die gezamenlijk in het kader van de samenwerking worden uitgevoerd. Het betreft met name actie die gericht zijn voor het uitwerken van een gezamenlijke aanpak en het uitvoeren van pilots. Acties die uit de KasZ voortvloeien, maar door de individuele organisaties worden uitgevoerd, zijn niet opgenomen. Deze vallen onder de Lokale strategie en lokale uitvoering. Dit betreft met name de uitvoering van projecten; de daadwerkelijke schop in de grond.

1. Prioriteren: adaptief aan de slag met Klimaatadaptatie

Ondanks dat er al veel gebeurd, moeten nog het nodige gebeuren om Zeeland klimaatadaptief te maken. Zowel capaciteit als budget is niet onbeperkt beschikbaar. Dit betekent dat er geprioriteerd moet worden. In deze eerste periode van 6 jaar van de regionale uitvoeringsagenda ligt de nadruk op het zorgen voor een goede basis. We beginnen niet bij nul, maar op verschillende punten is de volledige opgave nog niet volledig in beeld. Daarom wordt deze periode stapsgewijs de opgave zo volledig mogelijk in beeld brengen. We gaan er ook voor zorgen dat de klimaatopgave ook wordt meegenomen in de uitvoering. Een ander belangrijk onderdeel is communicatie en bewustwording onderling en richting de hele Zeeuwse samenleving. Voor de komende planperiode zijn daarom de volgende prioriteiten benoemd:

A. Opgave verder in beeld brengen

B. Klimaatadaptatie opnemen in bestaande processen

C. Communicatie en bewustwording

D. Acties uit andere bestaande beleidslijnen of reguliere taken

Ook voor deze de prioriteiten geldt dat niet alles in één keer opgepakt kan worden. Daarnaast geldt dat veel acties in elkaars verlengde liggen. Er is daarom een keuze gemaakt met welke acties als eerste wordt gestart (A1, B1 en C1) en welke daarna worden opgepakt (A2, B2 en C2).

Zoals aangegeven beginnen we niet bij nul. Vanuit verschillende andere beleidslijnen wordt al gewerkt aan het aanpassen aan het veranderende klimaat. Daar kan op worden meegelift. Daarnaast geldt ook dat het kan zijn dat aanpassen aan het veranderende omstandigheid al bij reguliere taken van een organisatie hoort en vergt dit enkel dat zij dit goed implementeert in de eigen processen. Voor het totaalbeeld en als extra stimulans zijn deze acties wel opgenomen in de uitvoeringsagenda (D). Deze acties worden niet meegenomen in het volgende hoofdstuk over benodigde capaciteit en middelen.

De prioritering A t/m D komt terug in de tabel van hoofdstuk Uitvoeringsacties in de kolom ‘Prioriteit’.

A - Opgave in beeld brengen

Over het algemeen geldt dat de opgave op gebied van wateroverlast vanuit bestaande beleidslijnen al goed in beeld is of in beeld wordt gebracht. Voor de thema’s droogte, hitte en de thematiek rond zeespiegelstijging is dit echter nog niet zo ver. Gezamenlijk gaan we na hoe we deze opgaven concreter in beeld kunnen brengen en worden verkenningen gestart. Vervolgens gaan de organisaties zelf de verdiepingsslag maken op lokaal niveau waar dat nodig is. Zij pakken dit op vanuit eigen taken en bevoegdheden.

B - Klimaatadaptatie opnemen in processen

Om ervoor te zorgen dat Zeeland in 2050 klimaatadaptief is ingericht, zullen komende jaren veel maatregelen uitgevoerd worden. Het uitgangspunt is dat deze maatregelen zoveel mogelijk worden opgenomen in lopende processen zoals regulier onderhoud en nieuwe ontwikkelingen. Zo wordt werk met werk gemaakt. We ontwikkelen daarom een instrumenten om klimaatadaptatie in te bedden in deze processen (B1). Het afwegingskader is daar één instrument voor. We vertalen dit naar lokaal of regionaal beleid en indien nodig ook in lokale of regionale regelgeving (B2).

Naast het inbedden in de eigen processen is het van belang dat op Zeeuws niveau goed wordt samengewerkt. In de uitvoeringsagenda zijn daarom ook de acties opgenomen die behoren bij de organisatie van het samenwerkingsverband (B1).

C - Communicatie en bewustwording

Communiceren over het veranderende klimaat en hoe daar op ingespeeld kan worden, is belangrijk voor de bewustwording onder de Zeeuwse samenleving. Dat geldt niet alleen voor inwoners en bedrijven van Zeeland, maar ook voor de overheidsorganisaties. De direct betrokken medewerkers zijn goed op de hoogte van klimaatadaptatie. Bij collega's van andere werkvelden is er een duidelijke behoefte aan informatie over wat erin hun vakgebied speelt op gebied van klimaatadaptatie en hoe zij dit in hun werk kunnen implementeren.

Op het moment van het opstellen van deze uitvoeringsagenda, wordt gewerkt aan een nieuwe gezamenlijke communicatiestrategie (C1). Deze is input voor de gezamenlijke uitvoering van:

- Bewustwording bij particulieren (recreatie-)bedrijven en medewerkers van (overheids-) instanties
- Een Zeeuws stimuleringsprogramma particuliere perceeleigenaren ontwikkelen.

D - Bestaande acties binnen reguliere taken

Zoals aangegeven vallen onder deze categorie de acties die voortvloeien uit bestaande beleidslijnen en/of reguliere taken van de betreffende organisaties.

2. Budget en capaciteit

Benodigde middelen

Het uitvoeren van de uitvoeringsagenda zal tijd en geld vragen. Deze middelen zijn schaars en door te prioriteren is gezocht naar en zo effectief mogelijke inzet van deze middelen. In hoofdstuk 4 zijn de acties opgenomen die komende 6 jaar uitgevoerd gaan worden. Er wordt gestart met de met de prioriteit A1, B1 en C1. Zoals aangegeven zet dit in op het creëren van stabiele basis. De inschatting is dat deze eerste fase gemiddeld genomen ongeveer twee jaar in beslag zal nemen. In tabel 1 zijn de capaciteit en het werkbudget opgenomen dat nodig is om de acties uit te kunnen voeren.

periode t/m 2023	Benodigde capaciteit (dagen)	Benodigd budget
Uitvoering en organisatie KasZ	155	€ -
algemeen	48	€ 30.000
Overstroming	70	€ -
V&K	40	€ 7.500
Natuur	50	€ 121.429
Landbouw	15	€ 30.000
Bebouwd gebied	237	€ 135.000
Recreatie	24	€ 44.400
Communicatie	200	€ 115.000
totaal	839	€ 483.329

Tabel 1 benodigde capaciteit voor uitvoering van A1, B1 en C1 maatregelen
**Voor het onderdeel overstromingen wordt voor een aantal acties eerst een plan van aanpak opgesteld. De uiteindelijke capaciteit en kosten zijn worden van uitkomsten van deze plannen.*

Reservering van middelen

Om de acties uit te voeren, is het noodzakelijk dat de capaciteit en het budget ook beschikbaar is. De Uitvoeringsagenda kent echter een veelheid aan acties voor verschillende vakgebieden. Daar zijn uiteraard veel partijen en ook in wisselende samenstelling bij betrokken. Ook is het erg wisselend per actie of er capaciteit of budget of beide benodigd is. Door deze complexiteit is het niet mogelijk om op voorhand per individuele overheidsorganisatie exact te bepalen.

In tabel 2 is een inschatting gemaakt van de verwachte vraag aan middelen per organisatie per jaar voor de periode 2022 t/m 2023. Het totaal vormt het werkbudget voor:

- Starten met de acties uit met prioriteit A1, B1 en C1;
- Uitvoeren van acties op basis van een plan van aanpak om de benodigde middelen in te kunnen schatten. Dit zal in de loop van 2022 inzichtelijk worden.
- In de loop van 2023 een start maken met de vervolgacties A2, B2 en C2.

	capaciteit (dagen)	Bijdrage budget (o.b.v. Verdeling SAZ+)
Provincie Zeeland	150	€ 100.000
Waterschap Scheldestromen	75	€ 50.241
Borsele	12	€ 7.729
Goes	19	€ 12.699
Hulst	14	€ 9.334
Kapelle	6	€ 4.301
Middelburg	24	€ 16.360
Noord-Beveland	4	€ 2.516
Reimerswaal	11	€ 7.616
Schouwen-Duiveland	17	€ 11.503
Sluis	12	€ 8.061
Terneuzen	28	€ 18.597
Tholen	13	€ 8.697
Veere	11	€ 7.462
Vlissingen	23	€ 15.126
totaal	419	€ 280.241

Tabel 2 verwachtte benodigde middelen per overheidsorganisatie t.b.v. reservering van een gezamenlijk werkbudget

Om te voorkomen dat er onnodig beslag wordt gelegd op capaciteit en middelen, wordt de uitvoeringsagenda jaarlijks herzien. Daarbij wordt voor de benodigde middelen minimaal 2 jaar vooruit gekeken. Dit geeft de mogelijkheid om via de reguliere procedure voor het opstellen van de begrotingen ook bij te sturen.

Bijsturen en bijstellen

Het 'leren en ontdekken' is kenmerkend voor deze eerste fase van de KasZ. Het is daarom van belang dat goed in de gaten wordt gehouden of de inschatting juist is. Dat geldt zowel voor de inhoud, planning als de beschikbare middelen. Jaarlijks zal het Overleg Zeeuwse Overheden geïnformeerd worden of en op welke onderdelen bijstellen van de uitvoeringsagenda nodig is.

Het uitgangspunt is om binnen de beschikbare middelen bij te sturen. Indien dit niet mogelijk is, zal bestuurlijke besluitvorming plaats moeten vinden over het bijstellen van uitvoeringsagenda.

3. Uitvoeringsacties

Algemeen

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Priori-teit	indicator
Klimaatadaptatie is van ons allemaal	A.01	Uitvoeren nieuwe ronde stresstesten om (steeds meer) zicht te krijgen in risico's en oplossingen.	Uitvoeren tweede ronde stresstesten op basis van de nieuwe informatie die in de tussenliggende jaren is verzameld en (nieuwe) landelijke richtlijnen die in de afgelopen jaren zijn opgesteld. Dit wordt wederom door elke organisatie zelf uitgevoerd en op basis van één Zeeuwse methodiek. De methodiek van de eerste ronde stresstesten dient te worden geactualiseerd, zodat deze aansluit bij de landelijke aanpak. Om de methodiek te actualiseren wordt een werkgroep ingericht. https://ruimtelijkeadaptatie.nl/stresstest/bijsluiter/ De werkgroep bestaat uit 5 deelnemers en er wordt gedacht aan 5 dagen per deelnemer. De tijdsbesteding en kosten van de daadwerkelijke stresstest van de individuele organisaties valt buiten deze uitvoeringsagenda. Binnen de eigen organisatie is het goed om minimaal rekening te houden met een voorbereidingstijd van 15 dagen per stresstest. De kosten verschillen per organisatie en hoe uitgebreid zij dit willen oppakken.	Werkgroep bestaat uit: 3 gemeenten, waterschap en provincie Uitvoering stresstesten: alle individuele Zeeuwse gemeenten, Waterschap, provincie, Rijkswaterstaat e.a.	D	Uitgevoerde tweede ronde stresstesten
Klimaatadaptatie is van ons allemaal	A.02	Uitvoeren regionale risicodialoog	In het traject voor het opstellen van de eerste KasZ is een uitgebreide risicodialoog gevoerd. Dit heeft veel inzichten gegeven voor de uiteindelijke strategie en heeft ook gezorgd voor veel draagvlak. In de systematiek voor het opstellen van de nieuwe strategie wordt daarom opnieuw een risicodialoog gevoerd.	Provincie, gemeenten, waterschap, Rijkswaterstaat en bedrijven	B2	Uitgevoerde risicodialoog

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Priori-teit	indicator
Klimaatadaptatie is van ons allemaal	A.03	Uitvoeren lokale risicodialogen	De lokale dialoog voeren, is een taak voor iedere organisatie zelf en die bepaalt de vorm en de momenten ook zelf. Er kan echter kan wel veel van elkaar geleerd worden. Kennisuitwisseling moet daarom gefaciliteerd worden. Vanuit de communicatiestrategie wordt hierin voorzien en het platform Klimaatadaptatie biedt een goed podium. Wanneer daar behoefte aan is zal een Zeeuwse methodiek voor de lokale risicodialoog gemaakt worden. De tijdsbesteding en kosten van de lokale dialogen vallen buiten deze uitvoeringsagenda. De kosten en tijdsbesteding verschillen per organisatie en hoe uitgebreid zij dit willen oppakken. Indien er een werkgroep wordt gevormd, moet rekening gehouden worden met 10 dagen per deelnemer	Provincie Zeeland, Zeeuwse gemeenten, waterschap, bedrijven	D	Integratie projectontwikkeling - integratie stresstest
De KasZ opnemen in eigen beleid	A.04	Integratie klimaatadaptatie in de Omgevingsvisies en beleid	Elke individuele organisatie en Omgevingsvisie. De Zeeuwse gemeenten en de provincie vertalen deze klimaatadaptatiestrategie naar hun eigen beleid, waaronder Omgevingsvisie. Het waterschap borgt dit in het waterschapsbeheeprogramma.	Zeeuwse gemeenten, Provincie Zeeland, Waterschap Scheldestromen	D	Omgevingsvisies en beleid

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Priori-teit	indicator
We delen onderling actief kennis.	A.05	Jaarlijkse kennisdag	Jaarlijks wordt er een kennisdag georganiseerd waar de betrokken partners (overheden en niet-overheden) van de samenwerking de laatste ontwikkelingen op het gebied van klimaatadaptatie presenteren. Dit kan zowel op gebied van uitgevoerde projecten, onderzoeken en ook implementatie in de eigen organisaties zijn. Het is met name bedoeld om een kijkje in andermans keuken te geven. Op die manier ontstaat kennisuitwisseling en een inspiratiemoment. Om dit voor te bereiden wordt een werkgroep samengesteld (of mogelijk pakt de werkgroep Communicatie dit op). voor de voorbereiding moet rekening gehouden worden met een tijdsbesteding 5 dagen per jaar per deelnemer van de werkgroep.	Vanuit de werkgroep wordt dit georganiseerd. Betrokken organisaties	C1	jaarlijkse kennisdag

Uitvoering en Organisatie

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We stellen een gezamenlijke uitvoeringsagenda vast en stellen de benodigde middelen beschikbaar	U.01	Onderzoeksprogramma opstellen	Vanuit de verschillende aandachtsvelden zijn in de uitvoeringsagenda onderzoeksmaatregelen opgenomen. Deze worden verzameld en tot één (zoveel mogelijk) samenhangend onderzoeksprogramma gebundeld. Deze actie bevat met name de coördinatie van de onderzoeken en dit als één onderzoeksprogramma weg te zetten. De tijdsbesteding wordt ingeschat op 5 dagen per jaar per persoon. De tijdsbesteding en kosten van de daadwerkelijke onderzoeksprojecten zijn benoemd bij de projecten zelf.	Afvaardiging van de samenwerking KasZ	A1	Onderzoeksrapporten
We evalueren het uitvoeringsagenda jaarlijks en stellen deze bij waar dat nodig is	U.02	Evalueren en updaten uitvoeringsagenda	De staf evalueert jaarlijks de voortgang van de uitvoeringsagenda en stelt indien nodig de planning bij. Dit wordt in overleg met het platform gedaan en de aangepaste planning wordt via het bestuurlijk kernteam vastgesteld in het OZO	Afvaardiging samenwerking KaSZ	B1	Evaluaties
We evalueren de strategie elke 6 jaar	U.03	Evalueren KasZ	In het laatste jaar van deze planperiode wordt de KasZ geëvalueerd en wordt de KasZ 2.0 opgesteld. Uiteraard wordt gestart met het evalueren van de KasZ. Voor de evaluatie wordt een werkgroep geformeerd.	Samenwerking KasZ	B2	Evaluatie

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We evalueren de strategie elke 6 jaar	U.04	Opstellen KasZ 2.0, 2027-2033	In het laatste jaar van deze planperiode wordt de KasZ geëvalueerd. Aansluitend op de evaluatie wordt de KasZ 2.0 opgesteld. Ook hier wordt een werkgroep voor samengesteld. Dit zou dezelfde werkgroep als die van de Evaluatie kunnen zijn.	Samenwerking KasZ	B2	KasZ 2.0
We stellen een gezamenlijke uitvoeringsagenda vast en onderhouden deze	U.05	Verkennen subsidiekansen	Landelijk en op Europees niveau komen de komende jaren veel subsidiemogelijkheden beschikbaar. Een werkgroep wordt samengesteld om te verkennen welke mogelijkheden dit biedt voor zowel de acties uit de regionale uitvoeringsagenda als de uitvoering van lokale maatregelen . De werkgroep bestaat uit 3 personen. De tijdsbesteding wordt ingeschat op 5 dagen per persoon. Er zijn geen kosten aan deze actie verbonden.	Samenwerking KasZ	B1	overzicht beschikbare subsidies???

Communicatie

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
In 2021 werken we de gezamenlijke communicatiestrategie verder uit.	C.01	Opstellen gezamenlijke communicatiestrategie.	Communicatie en daarbij ook bewustwording is een belangrijk onderdeel binnen de KasZ. Dit is een noodzakelijk onderdeel voor het slagen van de transitie naar klimaatadaptief handelen. Dit geldt niet alleen voor inwoners, maar ook voor de overheid, bedrijven en de rest van de Zeeuwse samenleving. De strategie is daarom zowel intern (eigen organisaties) als extern (inwoners, bedrijven, instellingen en organisaties) gericht	Werkgroep communicatie (6p)	C1	Communicatiestrategie
De komende 6 jaar zijn communicatie en het creëren van draagvlak een belangrijk speerpunt binnen de KasZ. Provincie, waterschap en gemeenten dragen gezamenlijk actief dezelfde boodschap uit	C.02	Actief uitdragen en uitvoeren van gezamenlijke communicatiestrategie	Aan de hand van een communicatiestrategie wordt uitvoering gegeven aan de ambitie om bewustwording en draagvlak te creëren bij inwoners, maatschappelijke organisatie, ondernemers en recreanten en deze doelgroep te motiveren en faciliteren bij het uitvoeren van klimaatadaptieve maatregelen. Tijdsbesteding gaan we uit van 10 dagen per organisatie per jaar. Het totale budget is €50.000 per jaar.	3 Gemeenten, 2 provincie, 2 Waterschap	C1	Uitgevoerde acties uit communicatie strategie

Overstroming

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
Onderzoek naar mogelijkheden voor innovatie, meervoudig ruimtegebruik van de primaire waterkeringen en gebiedsgericht maatwerk, zodat randvoorwaarden algemeen geaccepteerd worden als aanvulling op de waterveiligheidsfilosofie	O.01 a	Laag 0 Buitendijks: Opstellen plan van aanpak voor vastleggen uitgangspunten aangepast bouwen en ontwikkelen in buitendijkse gebieden	Per initiatief en bijbehorende locatie inzichtelijk maken welke risico's aanwezig zijn en hoe deze zo veel als mogelijk worden verlaagd. Hierbij rekening houden met zeespiegelstijging. Raamwerk proces: 1. Inventarisatie buitendijks gelegen gebieden waar bebouwing en ontwikkelingen (juridisch-planologisch) mogelijk zijn. 2. Categoriseren van buitendijkse gebieden naar: a. Buitendijkse industrie b. Buitendijkse stedelijke gebieden (wonen / recreatie / ..) c. Stranden 3. Analyse van locaties naar: a. Overstromingsrisico b. Urgentie tot handelen leidend tot prioritering van locaties. 4. Per locatie: a. Logische gebiedsindeling bepalen; b. Bepalen stakeholders; c. Proces inrichten stakeholders waarbij: o Kennisniveau gelijk wordt getrokken (o.a. informatie van Gert Jan); o Belangen in beeld worden gebracht en gezamenlijk belang wordt bepaald; o Gezamenlijke ambities worden bepaald; o Opgaven in beeld worden gebracht; o Gezamenlijk oplossingsrichtingen – (uitgangspunten bouwbeleid / ontwikkelingen) worden bepaald (a.h.v. kennis / wetenschap) o Prioriteiten worden bepaald; o Uitvoeringsplan	Zeeuwse gemeenten, Provincie Zeeland, Waterschap Scheldestromen, Veiligheidsregio Zeeland, Rijkswaterstaat	B1	afronden pva

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
Onderzoek naar mogelijkheden voor innovatie, meervoudig ruimtegebruik van de primaire waterkeringen en gebiedsgericht maatwerk, zodat randvoorwaarden algemeen geaccepteerd worden als aanvulling op de waterveiligheidsfilosofie	O.01 b	Laag 0 Buitendijks: Opstellen en vastleggen uitgangspunten aangepast bouwen en ontwikkelen in buitendijkse gebieden	uitvoeren plan van aanpak.	pm	B2	Aantal initiatieven met risico's.
Onderzoek naar mogelijkheden voor innovatie, meervoudig ruimtegebruik van de primaire waterkeringen en gebiedsgericht maatwerk, zodat randvoorwaarden algemeen geaccepteerd worden als aanvulling op de waterveiligheidsfilosofie	O.02	Laag 0 Buitendijks: Ontwikkelen toetskader en handelingsperspectieven voor buitendijkse ontwikkelingen en bestaande functies.	Integrale planontwikkeling en innovatieve maatregelen om ook op lange termijn de kustveiligheid te garanderen door alle partijen. Voor bestaande functies gaan de Zeeuwse overheden hierover in gesprek met eigenaren en beheerders. Voor nieuwe functies zal een toets vooraf plaatsvinden. Deze actie ontwikkelt de toets en de handelingsperspectieven. Inventariseren en relaties leggen met relevant beleid (o.a. beleidslijn kust, vergunningenbeleid, Natura 2000, Strandnota etc.) is van belang. Daarbij onderscheid maken tussen typen gebieden bv. Kust, buitendijkse industriegebieden en boulevards. Praktijkvoorbeelden zoals bijvoorbeeld Pier 7 gebruiken.	Provincie, Waterschap, Gemeente(n), Veiligheidsregio Zeeland, Rijkswaterstaat. Nadrukkelijk ook vanuit vakgebied RO expertise in de werkgroep opnemen.	B1	Vastgesteld toetskader en handelingsperspectieven

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We werken aan integrale planontwikkeling dijkversterkingstrajecten t.b.v. brede waterkerende landschappen	O.03	Laag 1: Waterkering Primair)Uitvoeren van integrale planontwikkeling dijkversterkingstrajecten t.b.v. brede waterkerende landschappen	Alle partijen streven naar integrale planontwikkeling en innovatieve maatregelen om ook op lange termijn de kustveiligheid te garanderen. In jaar-x ten minste één pilot starten voor uitdenken integraal ontwerp én bijbehorende Rijks-financieringsmiddelen. Voorgesteld wordt om als pilot de ontwikkeling Arsenaalgebied Vlissingen te nemen. Met het opstellen van de visie voor dit gebied is reeds gestart. De versterkingsopgave zal in 2021 duidelijk worden. Ingestoken is op samenwerking tussen gemeente en waterschap waarbij de insteek is om te komen tot een gezamenlijk ontwerp en gezamenlijke financiering. Mogelijke subsidiering vanuit Hoogwaterbeschermingsprogramma (dijkversterking en innovatie) en Impulsregeling klimaatadaptatie. De mogelijkheden voor EU-subsidies worden verder verkend.	Gemeente Vlissingen, Provincie Zeeland, Waterschap Scheldestromen, Rijkswaterstaat, Zeeuwse gemeente(n)	B1	starten 1 pilot
Aanvullende reserveringszones o.b.v. inzicht versterkingsopgaven worden aangewezen en vastgelegd	O.04a	Laag 1: Waterkering (Primair) opstellen van plan van aanpak voor aanwijzen en vastleggen aanvullende reserveringszones o.b.v. inzicht versterkingsopgaven	Wanneer eind 2022 zicht is op de nieuwe versterkingsopgaven, wordt voor de benodigde dijkvlakken in Zeeland een aanvullende reserveringszone opgenomen. Bezien periode tot 2050. Bezien optie maatwerk. Herijking Voorkeursstrategie ZWD, Gebiedsagenda 2050 bezien. Op basis van de uitkomst van de wettelijke beoordeling kan worden bezien of er per normtraject en/of dijktraject een versterkingsrichting kan worden bepaald op basis waarvan de huidige reserveringszones tegen het licht kunnen worden gehouden (maatwerk oplossing).	Waterschap Scheldestromen, Provincie Zeeland, Zeeuwse gemeenten, Rijkswaterstaat	B1	pva vaststellen
Aanvullende reserveringszones o.b.v. inzicht versterkingsopgaven worden aangewezen en vastgelegd	O.04b	Laag 1: Waterkering (Primair) Aanwijzen en vastleggen aanvullende reserveringszones o.b.v. inzicht versterkingsopgaven	uitvoeren plan van aanpak.	pm	B2	aantal km reservingszone langs primaire waterkeringen

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We lobbyen richting het Rijk voor integrale benadering en planontwikkeling dijkversterking	O.05	Laag 1: Waterkering (Primair) Lobby richting Rijk voor integrale benadering en planontwikkeling dijkversterking	Betrekken en inschakelen van lobbyisten. Relatie met bespreking in AZW over meer met dijken doen en kustparels. Ontwikkelingen HWBP meenemen. Zeeuws subsidieteam betrekken. Koppeling pilot Arsenaalgebied en overige Europese projecten Vlissingen (o.a. Spuikom). Nationaal Water Plan.	Waterschap Scheldestromen, Provincie Zeeland, Rijkswaterstaat, OZO	D	Aantal benaderde rijksinstanties. Aantal overlegmomenten (LOK, DP Kust en ZWD).
We wijzen gebieden aan waar de ontwikkeling van kwetsbare functies wordt voorkomen of waar aangepast bouwen of inrichtingsmaatregelen noodzakelijk zijn	O.06	Laag 2: Ruimtelijke Inrichting Aanwijzen gebieden waar ontwikkelingen van kwetsbare functies worden voorkomen of aangepast bouwen of inrichtingsmaatregelen noodzakelijk zijn.	De Zeeuwse primaire keringen zijn op orde. Desondanks kan een dijk bezwijken. Door zeespiegelstijging worden specifieke gebieden in Zeeland die snel en diep overstromen steeds kwetsbaarder. Voorkomen moet worden dat nog meer schade, slachtoffers voor maatschappelijke ontwrichting zorgen. Voor nieuwe ontwikkelingen geldt een expliciete afweging of in gebieden die snel en diep overstromen vitale en kwetsbare functies, inclusief functies waar veel mensen werken en verblijven, noodzakelijk zijn. Opsplitsen in 2 categoriën:1. Bepalen en aanwijzen van risicogevoelige gebieden; eenmalige inzet , 40 dagen). 2. uitvoeren (toetsen, vergnningverlenen, handhaven etc. Inzet 1-5 dagen per maand.	Provincie Zeeland, Waterschap Scheldestromen, Zeeuwse gemeenten, Veiligheidsregio Zeeland, Rijkswaterstaat	B1	Opgeleverde kaart met risicogevoelige gebieden
Bij regulier beheer, onderhoud en renovatiemaatregelen van voorzieningen in overstromingsgevoelige gebieden treffen we maatregelen	O.07	Laag 2: Ruimtelijke inrichting Bij regulier beheer, onderhoud en renovatie (inrichtings-) maatregelen treffen.	Ontwikkelings- en onderhoudsprogramma's van gemeenten, nutsbedrijven, wegbeheerders, etc. combineren met benodigde infrastructuur en maatregelen om (de effecten van) overstroming(-sgevoeligheid) te verminderen. Uitvoeren van een pilot met AZON. Vervolgens indien dit een succes is volgt het inregelen van afspraken. Uitvoeren pilot 14 dagen. Zie voor verdere uitwerking Vitaal en Kwetsbaar V0.5	Provincie Zeeland, Waterschap, Zeeuwse gemeenten, Rijkswaterstaat	D	uitvoeren pilot met AZON en één gemeente

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We versterken de communicatie en het bewustzijn rondom crisisbeheersing op basis van een handelingsperspectief	O.08	Laag 3: Opstellen handelingsperspectief voor evacuatie preventief of na overstroming. Versterken communicatie en bewustzijn crisisbeheersing.	Communicatie voorafgaand, tijdens en na een overstroming is cruciaal om schade, slachtoffers en maatschappelijke ontwrichting te voorkomen. Het opstellen van een handelingsperspectief door de Veiligheidsregio Zeeland is een belangrijke eerste stap om te komen tot meer duidelijkheid over de te nemen acties. Binnen de reguliere communicatie zijn overstromingen een vast onderwerp. Mocht er een extra actie wenselijk zijn dan zie hiervoor door de verzoekende partij een financiële bijdrage voor moeten worden geleverd.	Veiligheidsregio Zeeland, Provincie Zeeland, Waterschap Scheldestromen, Zeeuwse gemeenten, Rijkswaterstaat	D	Vaststellen handelingsperspectief
We starten een Zeeuws breed onderzoek en de uitvoering van een wegenstelsel ten behoeve van crisisbeheersing	O.09	Laag 3: Evacuatie preventief of na overstroming: Onderzoek naar wegenstelsel ten behoeve van crisisbeheersing	Omdat een groot gedeelte van Zeeland overstromingsgevoelig is, dienen veel gebieden preventief geëvacueerd te worden. Om (preventieve) evacuatie te doen slagen dient het wegennet op orde en beschikbaar te zijn vooraf, tijdens en na een overstroming. De veiligheidsregio adviseert, op basis van de impactanalyse, alleen over de te evacueren gebieden en de mogelijkheden die de aanwezige infrastructuur biedt om een preventieve evacuatie binnen een bepaalde tijd te laten plaatsvinden. De start van een evacuatie is afhankelijk van de wegcapaciteit, hoeveel evacuees en beschikbare transportmiddelen. Hoe lang voorafgaand aan een dreigende dijkdoorbraaksituatie de evacuatie mag plaatsvinden is een zaak van het desbetreffende bevoegd gezag. Hierover zal in voorkomend geval met betrokken partners overleg plaatsvinden.	Veiligheidsregio Zeeland, Provincie Zeeland, Waterschap Scheldestromen, Zeeuwse gemeenten, Rijkswaterstaat, Provincie Noord-Brabant, Provincie Zuid-Holland	D	onderzoeksrapport
We verkennen het benutten van (nieuwe) objecten voor opvang bij crisisbeheersing	O.10	Laag 3: Evacuatie preventief of na overstroming: Verkennen benutten (nieuwe) objecten voor opvang bij crisisbeheersing	Evacuatie Zeeland uit is niet in alle gevallen noodzakelijk of mogelijk. Bij de ontwikkeling van (nieuwe) overheid- of maatschappelijke objecten wordt daarom verkend of deze kunnen worden benut als opvanglocatie en voor crisisbeheersing. De veiligheidsregio adviseert hierover binnen haar reguliere taken. Hierover zal in voorkomend geval met betrokken partners overleg plaatsvinden. Daast kan onderzocht worden of dit onderdeel van het afwegingskader moet worden.	Veiligheidsregio Zeeland, Provincie Zeeland, Zeeuwse gemeenten, Rijkswaterstaat	D	0

Vitaal en kwetsbare infrastructuur

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
Bij nieuwe vitale en kwetsbare functies krijgt klimaatadaptatie een nadrukkelijke rol in het besluitvormingsproces	V.01	Ontwikkelen en borgen van de toepassing van het afwegingskader.	Het ontwikkelen van het afwegingskader komt bij meerdere beleidsvelden terug. De uitgebreide beschrijving is opgenomen onder B.06. Aanvullend daarop geldt voor Vitaal en Kwetsbare infrastructuur dat het kan gaan om gevolgen die de gemeentegrens overstijgen. In die gevallen kent het afwegingskader een ondergrens in de zin dat in die gevallen de te ontwikkelen methodiek een rol van de Veiligheidsregio, waterschap en/of provincie vraagt. Desalniettemin kunnen er altijd andere belangen zijn, die er toch toe leiden dat nieuwbouw op een minder gunstige of ongunstige locatie plaatsvindt. Het gaat dan niet om financiële belangen. In die gevallen zal altijd inzichtelijk moeten worden gemaakt wat de risico's kunnen zijn en is een bestuurlijk besluit vereist. capaciteit en budget zijn opgenomen onder B.06	Provincie Zeeland, Rijkswaterstaat, Veiligheidsregio, Waterschap Scheldestromen, Zeeuwse gemeenten	B1	In 2022 ligt er een afwegingskader met gereedschapskoffer dat toepasbaar is voor het beoordelen van locaties
We brengen de klimaatopgave specifieker in beeld	V.02 a	Uitvoeren Klimaatstresstest havens en industrie.	De havens en industrie (Zeeuwse bedrijven van Vlissingen-oost, Kanaalzone en Brzo-inrichtingen) zijn zich bewust van hun kwetsbaarheden. In het najaar van 2020 is een eerste klimaatstresstest uitgevoerd met bedrijven en overheden. Dit was een goed bezochte digitale bijeenkomst, georganiseerd door provincie i.s.m. NSP en Portiz. Een verdere verdiepingsslag ligt voor de hand. Dit kan door in te zetten op 2 sporen: a) kennis en ervaring uitwisselen met andere regio's, b) concrete (pilot) projecten uitvoeren (zie actienr V.02b). capaciteit 1/2 dag voor kennis en ervaring uitwisselen en onderzoeken wie de bedrijven 'meeneemt' of regierol neemt. planning: kennis en ervaringen uitwisselen met andere regio's en bedenken aansporingsmodel (2021-2022), invoeren model (2022-2023);	North Seaports, Overheden (incl. gemeenten met Brzo-inrichtingen), Veiligheidsregio.	D	Gevoerde gesprekken en het opgestelde model

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We brengen de klimaatopgave specifieker in beeld	V.02 b	uitvoeren (pilot) projecten Havens en industrie	Concrete (pilot) projecten uitvoeren. De eerste verkenningen hiervoor zijn gestart. Het gaat dan in elk geval om 2B Adapt, een Interreg project waarvoor PS bij de Voorjaarsnota 2020 reeds geld beschikbaar heeft gesteld ad € 500.000,-. Door Interreg wordt dit bedrag bij toekenning verdubbeld. Dit project is een opvolger van het eerdere succesvolle Interreg project 2B Connect (Bedrijven en Biodiversiteit). De doelstelling bij de aanvraag is nu verbreed: verbinden Bedrijven, Biodiversiteit en klimaatadaptatie. Het project is een samenwerking tussen de collega's van Natuur en Klimaatadaptatie binnen de provincie. Budget van €500.000 wordt verzorgd door de Provincie voor biodiversiteit en klimaatadaptatie op bedrijventerreinen (is reeds beschikbaar gesteld in begroting van de provincie). Er wordt aanvullend een aanvraag ingediend voor een europese subsidie van €500.000,-. capaciteit: Een 1/2 dag voor het uitvoeren en begeleiden van de pilots en het vertalen van de kennis die wordt opgedaan in 2B Adapt naar beleidsaanbevelingen. planning: aanvraag 2B Adapt ligt er in concept en indienen (2021-2022), uitvoeren pilots (2022-2025 =duur Interreg	North Seaports, Overheden (incl. gemeenten met Brzo-inrichtingen)	B1	uitgevoerde projecten
We brengen de klimaatopgave specifieker in beeld	V.03	Uitvoeren klimaatstresstest netwerken elektriciteit en Telecom/ICT	Voor alle Vitaal en kwetsbare functies staan het Rijk en de beheerders/eigenaren aan de lat om te zorgen dat deze klimaatrobuust worden aangepast en gebouwd. Wel zijn er voor de regio (provincie, gemeente, Veiligheidsregio en Waterschap) rollen weggelegd: 1) In het RO-proces wordt bij nieuwbouw van deze functies het afwegingskader gehanteerd, dat gezamenlijk wordt ontwikkeld (actie V.01 en hoofdstuk 6.5 van de strategie), 2) Onderdelen van netwerken waar de verantwoordelijkheid niet ligt bij Rijk, beheerder of eigenaar kunnen ernstige overlast geven die via een klimaatstresstest duidelijk worden en moeten worden opgepakt. Bijvoorbeeld als door wateroverlast de electriciteit bij een huisartsenpraktijk uitvalt. Verder is het noodzakelijk dat er tussen het Rijk (met beheerders en eigenaren) en de regio (provincie, gemeenten) afspraken worden gemaakt zodat er duidelijkheid is wie/wat/wanneer doet. Daarbij kan vanuit de regio input worden gegeven als dat is gewenst voor gebiedsspecifieke kennis bijvoorbeeld. Verder heeft de regio de voorkeur dat als er een prioritering moet worden aangebracht in het uitvoeren van de stresstesten de categorie electriciteit en Telecom/ICT eerst wordt opgepakt.	Nutsbedrijven, overheden, Veiligheidsregio, ICT en Telecom-bedrijven, Rijkswaterstaat	D	uitvoeren stresstest Elektriciteit en Telecom/ICT in de regio met de beheerders.

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We brengen de klimaatopgave specifieker in beeld	V.04	Uitvoeren klimaatstresstest voor de overige 13 van de Vitaal en Kwetsbare functies.	Ook voor deze Vitaal en kwetsbare functies staat het Rijk aan de lat en is trekker. Een verbijzondering daarbinnen is de chemie. Daar hebben bedrijven vooral zelf baat bij een goede klimaatbestendige inrichting om te voorkomen dat productieprocessen stil vallen. Ook vindt toetsing plaats bij BRZO bedrijven in het kader van vergunningverlening en voor nieuwbouw en groot beheer en onderhoud is het afwegingskader van toepassing. Afspraken wie/wat/wanneer zijn wenselijk zie V.03.	Overheden (inclusief Rijkswaterstaat, Waterschap ivm afvalwaterketen, RUD en DCMR), Veiligheidsregio, Portiz en NSP (voor onderdeel chemie)	D	uitvoeren stresstest voor deze overige V+K functies en concretisering van afspraken wie/wat/waar via OZO en voor de chemie inzichtelijk maken wat er gebeurt in het reguliere spoor van vergunningverlening en bedrijfsvoering middels een inventarisatie.

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We koppelen klimaatadaptatie aan de beheer- en onderhoudscycli van bestaande V&K functies	V.05	Pilot opnemen van overzicht klimaatopgaven in afstemmingstools voor uitvoeringsprojecten (Azon)	In Zeeland is er een platform voor samenwerking voor beheer en onderhoud AZON waarin alle gemeenten, het Waterschap, Evides en Enduris participeren. Naast een digitale ontsluiting van voorgenomen werkzaamheden in een overzicht met als streven een vooruitblik van 10 jaar kunnen leden aangeven dat zij bij uitvoering willen participeren met eigen werk. Afstemming in het AZON vindt plaats met een bestuursstructuur die de voortgang bewaakt. Idee is dat niet alleen de werkzaamheden inzichtelijk worden gemaakt maar het digitale systeem ook informatie gaat bevatten over klimaataspecten zoals wateroverlast. Het systeem is begin 2021 ingesteld en is nog groeiend qua partners, bijv. ook woningbouwcorporaties. Door ook beleidsdoelen te combineren en hier een 'klimaatadviseur' een deel van de tijd op te zetten zou kunnen worden gezocht naar slimme koppelingen. Deelname van de provincie in de formele overeenkomst en personele inzet hoort hier dan bij. Het gaat dan om een signaleringsfunctie voor koppelkansen bij fysieke ingrepen. Voorstel is inzet van een medewerker voor 3 jaar voor 1 dag per maand, met in het eerste jaar (pilot, evt erna borgen overeenkomst en inhaalslag maken) een inzet van 1 dag per week.	Eigenaren V&K functies, Zeeuwse overheden.	B1	uitvoeren pilot met AZON
Gezamenlijk stellen we een uitvoeringsprogramma voor V&K functies op en we werken gezamenlijk aan de uitvoering ervan	V.06	Opstellen uitvoeringsprogramma	Dit is een vervolgstap op actie V.05 en geldt alleen voor onderdelen van netwerken (zie V.03). Bij een goede uitvoering van die actie ligt er een goed werkend systeem voor een gezamenlijke regie op de planning van de uitvoering van de werken via het AZON en gaat het vanzelf. Als daarbij klimaatadaptief handelen de norm is geworden is het maken van een uitvoeringsprogramma niet nodig.	Eigenaren V&K functies, OZO-themaoverleggen, Zeeuwse overheden.	D	ntb

Natuur

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We zetten een plus op het versneld afronden van het provinciale Natuurnetwerk	N.01	versnellen aanbrengen in de aanpak van het provinciale Natuurnetwerk	De actie bestaat uit: - Oppakken van regie op verwerving en inrichting - Opstellen verwervingsplannen - focus op sleutelhectares Middelen via bestaande sporen. Indien vergroten van budgetten noodzaeklijk is, loopt die besluitvorming ook via de bestaande sporen. Hierbij is inzet van kavelruilbureau, middelen op basis van Natuurpact1 en programma Natuur 2021-2030 van belang.	Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Het Zeeuwse Landschap, particuliere grondeigenaren, Rijkswaterstaat, etc	D	0
We herstellen en richten robuuste grond- en oppervlaktewatersystemen in en herstellen gradiënten en geleidelijke overgangen, door het opstarten van een integrale gebiedsgerichte aanpak	N.02	0	De actie bestaat uit: - Integreren binnen bestaande programmeringen maatregelen en/of projecten waterschap en provincie - Aanvullende analyses, onderzoek en monitoring. Via lopende integrale programmeringen van water- en natuurmaatregelen en overige verkenningen zoals o.a. 1: Gebiedsgerichte aanpak stikstof, 2: Programma Natuur 2021-2030, 3. Waterschapsbeheerprogramma 4: Zeeuwse Deltaplan Zoet water Middelen via bestaande sporen	Provincie Zeeland, Zeeuwse gemeenten, waterschap, Landbouwpartijen, particuliere grondeigenaren en terreinbeheerders, Rijkswaterstaat, etc	D	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We optimaliseren inrichting en beheer van bestaande en nieuwe natuurgebieden	N.03	Via lopende evaluaties en natuurbeheer	Via lopende Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) en Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) op basis van Natuurbeheerplan, programma Natuur en overige sporen.	Provincie Zeeland, waterschap, Landbouwpartijen, particuliere grondeigenaren en terreinbeheerders, Rijkswaterstaat, etc	D	0
Een Natuurinclusieve benadering wordt voor overheid en private partijen een vast onderdeel bij (plan)ontwikkeling en beheer	N.04	Uitwerking van Natuurinclusiviteit en basiskwaliteit Natuur	Naast inzet voor natuurherstel als onderdeel van de landelijke structurele aanpak stikstof wordt tevens gewerkt aan de totstandkoming van een Agenda Natuurinclusief. De Agenda Natuurinclusief heeft een tijdshorizon van 2050 en beoogt de samenhang en integratie te vinden met andere inspanningen en maatschappelijke domeinen, wat moet leiden tot een meer natuurinclusieve samenleving (Bron: Kamerbrief min. van LNV, 23 april 2021). Voorzien wordt dat regenionale beleidsuitwerking gaat plaatsvinden op basis van een landelijke agenda natuurinclusieve samenleving.	Provincie Zeeland, Zeeuwse gemeenten, waterschap, Landbouwpartijen, particuliere grondeigenaren en terreinbeheerders, Rijkswaterstaat, etc	D	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
Een Natuurinclusieve benadering wordt voor overheid en private partijen een vast onderdeel bij (plan)ontwikkeling en beheer	N.05	Creëren van experimenteerruimte en stimuleren van natuurinclusiviteit	Vooruitlopend op de landelijke agenda en om landelijke beleidsvorming te kunnen beïnvloeden wordt de noodzaak onderschreven voor het creeëren van experimenteerruimte en pilots voor het verder uitwerken van de landelijke agenda Natuurinclusieve samenleving.	Provincie Zeeland, Zeeuwse gemeenten, waterschap, Landbouwpartijen, particuliere grondeigenaren en terreinbeheerders, Rijkswaterstaat, etc	D	0
Een Natuurinclusieve benadering wordt voor overheid en private partijen een vast onderdeel bij (plan)ontwikkeling en beheer	N.06	Opstellen kennisagenda en Community of Praktice	Als onderdeel van N.07 is het effectief om opgedane kennis en inzichten in relatie tot natuurinclusieviteit te delen en deze kennis te gebruiken voor een verdere regionale beleidsuitwerking van een natuurinclusieve samenleving. Daarbij is het opzetten van een praktische Community of Practice als een relevant instrument.	Waterschap, gemeenten, Rijkswaterstaat, kennisinstellingen, landbouw- en natuurorganisaties, Rijkswaterstaat, etc	A1	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We behouden en versterken buitendijkse natuur en ontwikkelen alternatieven	N.07	Agenderen binnen ZW-Delta en Hoogwaterbeschermings-programma	Agenderen dat nieuwe oplossingen voor waterveiligheid bieden grote kansen voor natuurontwikkeling/-versterking zowel binnen- als buitendijks, denk aan dynamische dijkzones (zoals wisselpolders), en vooroevers (schorren).	Natuurorganisaties, landbouworganisaties en gemeenten, Rijkswaterstaat, etc	D	0
We realiseren overgangszones rondom bestaande en nieuwe natuur	N.08	Versterken Natuur en Landschap binnen overgangszones rondom bestaande en nieuwe natuurgebieden.	Via strategische aanpak Stikstof en Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied 2021-2030. Middelen o.a. uit programma Natuur, fase 1 2021-2025 en POP/GLB. Uitwerking verdere beleid i.r.t. overgangszones via uitwerking landbouw, Natuur en landschapsbeleid. Wordt meegenomen in Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied. Maakt daarom geen aanspraak op capaciteit en/of middelen vanuit de KasZ. Binnen het Uitvoeringsprogramma wordt gesproken over kansrijke gebieden of locaties rondom bestaande natuurgebieden i.p.v. overgangszones. Daarbij is de inzet op het nemen van de juiste effectieve maatregelen op de juiste locaties. Alles op basis van vrijwilligheid.	Provincie Zeeland, Zeeuwse gemeenten, waterschap, Landbouworganisaties, particuliere grondeigenaren en natuurorganisaties, Rijkswaterstaat, etc	D	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We stimuleren agrarische functionele (agro)biodiversiteit	N.09	Stimuleren van vormen van verdienbare volhoudbare landbouwvormen waarbij functionele (agro)biodiversiteit wordt gestimuleerd.	Via strategische aanpak Stikstof en Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied 2021-2030. Middelen o.a. uit programma Natuur, fase 1 2021-2025 en POP/GLB. Uitwerking verdere beleid i.r.t. overgangszones via uitwerking landbouw, Natuur en landschapsbeleid. Wordt meegenomen in Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied. Maakt daarom geen aanspaak op capaciteit en/of middelen vanuit de KasZ.	Provincie Zeeland, Zeeuwse gemeenten, waterschap, Landbouworganisaties, particuliere grondeigenaren en natuurorganisaties, Rijkswaterstaat, etc	D	0
We houden rekening met effecten van klimaatveranderingen op soorten en leefgebieden.	N.10	Verder in kaart brengen van klimatologische effecten op soorten en leefgebieden (relatie met opstellen kennisagenda)	Onderzoek en kennisverzameling gericht op nemen van gerichte aanpassingen in beheer en inrichting van gebieden op de lange termijn (2030-2050). Hiervoor dient inzicht te worden verkregen in de effecten van klimatologische gevolgen op de Zeeuwse biodiversiteit. De inzet daarbij is het uiteindelijk kunnen nemen van geen spijtmaatregelen binnen beheer van bestaande en nieuwe natuur en bij de inrichting van natuurgebieden	Provincie Zeeland, natuur-organisaties en kennis-instellingen, Rijkswaterstaat, etc	A1	0

Landbouw

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We richten watersystemen robuust in door het opstarten van een integrale gebiedsgerichte aanpak	L.01	Integreer opgaven van de landbouw met andere opgaven en doelen	Belangrijk om het gebiedsgericht aan te pakken. Er moet een koppeling worden gemaakt met de Stikstof-opgave, de waterprogramma's van provincie en waterschap, deltaplan Agrarisch waterbeheer, het Ambitiedocument Landelijk Gebied en het Deltaplan Zoet Water, etc. Dit moet wel maatwerk zijn: waar ga je gebiedsgericht aan de slag? Goed nadenken over invulling van gebiedsgerichte aanpak (ook over de prioritering). In het uitvoeringsprogramma landelijk gebied en (toekomstig) Zeeuws Deltaplan Zoetwater zijn gerichte acties benoemd. Deze worden uitgevoerd vanuit die programma's. Daarbij is het ook belangrijk om wateroverlast en waterkwaliteit mee te nemen. Naar verwachting komen deze acties in aanmerking voor verschillende subsidiestromen. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbeleid Stikstof, Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV).	Provincie Zeeland, ZLTO (Groepen van Ondernemers), overige landbouworganisaties, waterschap, Zeeuwse gemeenten, terreinbeherende organisaties, Rijkswaterstaat.	D	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We richten watersystemen robuust in door het opstarten van een integrale gebiedsgerichte aanpak	L.02	Uitvoeren van de acties die voortvloeien uit het Zeeuws Deltaplan Zoet Water (DPZW)	Uitvoeren van de acties die voortvloeien uit het Zeeuws Deltaplan Zoet Water (DPZW). Dit maatregelenpakket wordt ingebracht in de opgaves. De uitvoeringskosten zullen beschreven zijn in het uiteindelijke DPZW en zullen ook vanuit het DPZW worden bekostigd. Hier zal nog nadere besluitvorming over plaatsvinden. Daarbij is het ook belangrijk om wateroverlast en waterkwaliteit mee te nemen. Deze onderwerpen worden benoemd in het regionaal waterprogramma van de provincie en ook in het waterbeheerprogramma van het waterschap. Naar verwachting komen deze acties in aanmerking voor verschillende subsidiestromen. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbeleid Stikstof, Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV).	Ondernemers, provincie Zeeland, waterschap, Zeeuwse gemeenten, Landbouworganisaties, TBO's, Rijkswaterstaat	A1	uitvoering maatregelen DPZW
We concretiseren en operationaliseren (van de handhaving) het ten minste behouden van zoetwaterbellen	L.03	Automatische registratie onttrekkingen (tijd, plaats, hoeveelheid)	Er wordt een (geautomatiseerd) meetsysteem ingevoerd voor het registreren van de onttrekkingen. De onttrekkingen worden bemeterd en er wordt een bijbehorende datasysteem ontwikkeld. De instandhouding van het meetsysteem vergt ook regulier beheer om de kwaliteit van het systeem te borgen. De uitvoering is een reguliere taak van het Waterschap. De kosten bestaan uit het ontwikkelen van de systematiek, het aanschaffen van materialen, aanschaffen van een datameetsysteem en vervolgens de uitvoering van de monitoring. De ontwikkeling van de systematiek wordt gezien als onderdeel van deze uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie. De overige kosten en capaciteit zijn regulier voor het waterschap. Verkennen subsidiemogelijkheden voor de ontwikkeling van de systematiek. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV).	Waterschap, Provincie, ZLTO, TBO's	D	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We concretiseren en operationaliseren (van de handhaving) het ten minste behouden van zoetwaterbellen	L.04	Verbeteren en intensiveren toezicht en handhaving	Op basis van het meetsysteem toezicht houden en handhaven op grondwateronttrekkingen. Beter inzichtelijk maken van onttrekkingen middels een geautomatiseerd meetsysteem (L.03) draagt daar aan bij. Dit moet samengezien worden met het opsporen nietgeregistreerde onttrekkingen en wellicht deze intensieveren. Verkennen subsidiemogelijkheden. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV).	Provincie Zeeland, waterschap	D	jaarlijkse rapportage
We concretiseren en operationaliseren (van de handhaving) het ten minste behouden van zoetwaterbellen	L.05 a	Opstellen plan van aanpak voor monitoring zoetwaterbellen	Opstellen plan van aanpak voor uitgebreidere monitoring van zoetwaterbellen. Naast een permanent monitoringssysteem van zoetwaterbellen te ontwikkelen, zal een tweede FRESHEM project in 2022-2023 worden uitgevoerd. Tijdens het opstellen van het pva ook verkennen of subsidiemogelijkheden beschikbaar zijn. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV).	Provincie, Waterschap	D	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We concretiseren en operationaliseren (van de handhaving) het ten minste behouden van zoetwaterbellen	L.05 b	Uitvoeren monitoring zoetwaterbellen	Uitvoeren van uitgebreidere monitoring van zoetwaterbellen. Deze zal bestaan uit een tweede FRESHEM project in 2022-2023. Daarnaast permanent monitoringssysteem van zoetwaterbellen. Het gaat hier vooral om monitoren. Dit is een activiteit waar constant capaciteit voor zal moeten zijn en moet dus een vaste taak worden binnen werkzaamheden van de betreffende partners. Verkennen subsidiemogelijkheden. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV).	Provincie, Waterschap	D	0
In gebieden waar specifieke vormen van bedrijfsvoering of teelten niet ondersteund kunnen worden, is een transitie naar een andere innovatieve bedrijfsvoering of andere functie onvermijdelijk.	L.06	Inventarisatie naar water-robuuste systemen ten behoeve van transitie van teelten.	Vanuit de KaSZ willen we deze transitie naar nieuwe teelten bevorderen. Daarbij wordt gekeken naar teeltveredeling, herintroductie van 'vergeten teelten' en inzetten op teelten met een hogere zouttolerantie. Hier ligt een nadrukkelijke relatie met de gebiedsgerichte aanpakken en inzicht in waar water-robuuste systemen worden aangelegd en het gesprek aangaan met betreffende ondernemers. Er wordt een inventaristaie uitgevoerd naar de mogelijkheden van verschillende alternatieve teelten op basis van de eigenschappen en ontwikkelmogelijkheden van het watersysteem. Bij dit onderzoek zal vanuit de sector moeten worden opgepakt, waarbij kennisinstellingen worden betrokken. De provincie Zeeland heeft hier een faciliterende rol in het transitieproces. Verkennen subsidiemogelijkheden. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV).	ZLTO, Provincie, Waterschap, (inhuren van) kennisinstellingen	D	rapportage

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
In gebieden waar specifieke vormen van bedrijfsvoering of teelten niet ondersteund kunnen worden is een transitie naar een andere innovatieve bedrijfsvoering of andere functie onvermijdelijk.	L.07	Verkenning Functieveranderin g:	In (deel-)gebieden waar het door klimaatverandering niet meer mogelijk is om conventionele landbouw te bedrijven (door verdroging, verzilting, waterberging etc), moet worden gekeken naar wat er dan wel voor mogelijkheden zijn voor die gebieden. Onderzoeken/experimenten/innovaties hieromtrent kan de Provincie ondersteunen. Te denken valt aan teeltvrije zones, natuurvriendelijke oevers, bergingsgebieden, extensivering. Een koppeling met het Zeeuws Deltaplan Zoetwater en gebiedsgerichte aanpakken is daarbij essentieel. Als eerste stap zou het goed zijn om de gebieden waar verwacht wordt dat door klimaatverandering conventionele landbouw niet meer mogelijk blijkt te zijn, eerst in kaart te brengen. In voorbereiding vraagt het wat van de Provincie en ZLTO. De uitvoering kan gedaan worden door de ondernemers. Het is belangrijk om hier een vernieuwende slag in te slaan. Daarbij kan gedacht worden aan combinaties met afspoeling en ruggenteelt. Verkennen subsidiemogelijkheden. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV).	ZLTO, Provincie Zeeland, waterschap, Zeeuwse gemeenten	D	rapportage van de verkenning
We blijven inzetten op het maatregelenpakke t Kaderrichtlijn Water.	L.08	Uitvoering KRW-maatregelen m.b.t. toename van uitspoeling van nutriënten en gewasbescherming smiddelen richting grondwater en oppervlaktewater	Naast het landelijke beleid, ondersteunt ook de regio de ZLTO in het uitvoeren van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). Dit wordt als belangrijk uitvoeringsprogramma gezien om maatregelen uit te voeren voor emissievermindering van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. Door het veranderende klimaat is de verwachting dat meer neerslag ook zorgt voor meer uitspoeling, wat juist een negatief effect heeft. Aandachtspunt hierbij is dat door het warmere klimaat er toename is van plagendieren en/of schimmels, waardoor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen toe kan gaan nemen.	Provincie Zeeland, waterschap, ondernemers, ZLTO, Rijkswaterstaat	D	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We zetten in op het verbeteren van de bodemstructuur t.b.v. het opvangen van weersextremen.	L.09	Duurzaam bodembeheer en verbeteren bodemstructuur: Tegengaan van verdichting, Andere grondbewerkingstechnieken, Organisch stofgehalte verhogen, Bodemleven en doorworteling optimaliseren	Vanuit het Ambitiedocument Landelijk Gebied en de Omgevingsvisie wordt deze actie opgepakt. De sector is bezig met o.a. het programma Bodem Up. De resultaten uit dergelijke programma's worden gedeeld. Het is echter noodzakelijk om hier versneld mee aan de slag te gaan. Vanuit de KasZ wordt extra inzet gepleegd om deze versnelling aan te brengen. Er zit mogelijk ook een onderwijs-aspect aan verbonden. Denk ook aan projecten die de Provincie met kennisinstellingen doen en het landelijke netwerk van het Nationaal Programma Landbouwbodems. Naar verwachting komen deze acties in aanmerking voor verschillende subsidiestromen. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbeleid Stikstof, Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV), compensatiepakket Marinierskazerne.	Provincie Zeeland, waterschap, Zeeuwse gemeenten, natuurorganisaties, ondernemers	D	0
We zetten een kennisplatform op voor bodemkwaliteit en volhoudbare landbouw.	L.10	Ontwikkelen kennisplatform op het gebied van bodem, water, teelten	Er is behoefte aan een centrale plek waar informatie te vinden is over maatregelen die genomen kunnen worden op gebied van bodemkwaliteit, volhoudbare landbouw, etc om in te spelen op het veranderende klimaat. Om daarin te voorzien worden de mogelijkheden voor het oprichten van een kennisplatform verkend en vervolgens opgezet. Het ontwikkelen van een kennisplatform is erg waardevol als de website overzichtelijk is en het up to date wordt gehouden. Er is veel kennis (rapporten, artikels, publicaties, webinars, documenten, presentaties, kaartmateriaal etc.), maar er wordt nog onvoldoende gedeeld met elkaar (of het staat overal en nergens). De te nemen acties zijn: 1. verkennen behoefte 2. verkennen bestaande platforms en mogelijkheden om daarbij aan te haken 3. platform vormgeven 4. platform in stand houden Er ligt nadrukkelijk een relatie met het Uitvoeringsprogramma Landelijk gebied.	Provincie, Waterschap, ZLTO, Zeeuwse gemeenten, onderwijs, Rijk, Kennisinstituten, DAW-kennismatchers	A1	oprichting kennisplatform

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
			Bestaande platforms en ontwikkelingen op dit gebied zijn bijvoorbeeld Living Lab Schouwen-Duiveland, Delta Kenniscentrum (in oprichting). Bij deze bestaande initiatieven kan wellicht vanuit de KaSZ worden aangehaakt. Daarbij hoort ook dat dan ook ondersteuning geboden worden, door mogelijkheden te zoeken om een dergelijk kennisplatform te ontwikkelen (i.s.m. kennisinstellingen). Naar verwachting komen deze acties in aanmerking voor verschillende subsidiestromen. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbeleid Stikstof, Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV), compensatiepakket Marinierskazerne.			
We verankeren klimaatadaptatie en (eco-)systeemdiensten in agrarisch stimulerings- en studiebeleid	L.11	Ontwikkelen van KPI's voor stimuleren tot het nemen van maatregelen.	Vanuit het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied wordt een KPI-systematiek ontwikkeld. Vanuit KasZ wordt gestimuleerd om hierin ook indicatoren op het gebied van klimaatadaptatieve maatregelen op te nemen. Voor de ontwikkeling van de KPI's wordt inzet vanuit de KasZ geleverd. Voor de uiteindelijke uitvoering zal nadere besluitvorming plaats moeten vinden m.b.t. capaciteit en budget. Verkennen subsidiemogelijkheden. Hierbij valt te denken aan subsidies vanuit Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), Rijksbudget Water, Zuidwestelijke Delta, Deltafonds, Interbestuurlijk Programma (IBP) Vitaal Platteland, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Rijksmiddelen (LNV).	Provincie Zeeland, waterschap, Zeeuwse gemeenten	D	opgeleverde KPI-systematiek

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
Klimaatadaptatie en systeemdiensten verankeren we in agrarisch stimulerings- en subsidiebeleid.	L.12	Ondersteuning agrarische bedrijfsvoering bij uitvoering systeemdiensten	Door het Zeeuwse stimuleringsbeleid voor de agrarische sector actief te koppelen aan klimaatadaptieve maatregelen wordt actief en effectief ingezet op een volhoudbare landbouw. Deze instrumenten zijn meetbaar en waardeerbaar in de vorm van Kritische Prestatie Indicatoren (KPI) gekoppeld aan systeemdiensten en brengen de transitie in de landbouwsector in een versnelling. We verkennen of bestaande KPI's voldoende Klimaatadaptatie doelen hebben. Op basis van deze verkenning worden deze waar nodig aangevuld of aangepast.	Provincie Zeeland, Waterschap Scheldestromen	D	0
Verkennen mogelijkheden klimaatadaptatieve aanpak Zeeuwse grondbank;	L.13	Herijking Zeeuwse nota grondbeleid	In 2021-2022 wordt het Zeeuwse grondbeleid van de provincie Zeeland herzien. Dit beleid moet ook klimaatadaptief zijn. Daarnaast kan het zodanig vormgegeven worden dat het gaat ondersteunen bij de uitvoering van klimaatadaptieve maatregelen. Hierbij kan gedacht worden aan eisen stellen de gronden: bodemkwaliteit, verbeteren van de kwaliteit etc. Wat zou een klimaatadaptieve maatregel van de Zeeuwse Grondbank zijn? Waar wordt hier de nadruk op gelegd? Dit is een wat bredere actie, dus het zou goed zijn om dit wat meer uit te diepen. Hier zie je ook een combinatie met het provinciale kavelruilbureau.	Provincie Zeeland, ZLTO	D	0

Bebouwd Gebied

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We zetten de beleidslijn Stedelijke Wateropgave voort binnen de SAZ+	B.01	Uitvoeren SWO per woonkern in heel Zeeland op initiatief gemeente;	SWO is primair gericht op stedelijk gebied en is een bestaand uitvoeringsprogramma: hiervoor is een format beschikbaar om kernen/wijken te analyseren op kwetsbaarheid voor kort, hevig nat, langdurig nat en langdurig droog weer. Hoe om te gaan met kwetsbaarheden is lokaal, interdisciplinair maatwerk, een uniform afwegingskader is niet gewenst. Planning SWO's afgestemd op urgentie en motivatie gemeente, beschikbare expertise binnen SAZ+. Ongeveer 60% van de ca. 175 woonkernen komen in aanmerking voor SWO-analyse. Analyse vindt plaats in context van functioneren stedelijk en landelijk watersysteem. aanvullende acties ikv KASZ zijn 1/ doorvertaling invloed KASZ op scope SWO: verbreden ja/nee, 2/ interpretatie klimaatbestendigheid, 3/ basis voor klimaattoets	Zeeuwse gemeenten en SAZ+	D	percentage uitgevoerde SWO-gebieden
We brengen de opgave voor grondwateroverlast in beeld	B.02	Ontwikkelen en implementeren gezamenlijk grondwaterbeleid vanuit gemeentelijke zorgplicht grondwater	Eén van de gemeentelijke zorplichten betreft de zorg voor grondwater in stedelijk gebied. De betekenis van grondwater komt in de SWO afhankelijk van de lokale situatie aan de orde voor wat betreft over- en onderlast. Inzicht ontstaat vooral uit lokale ervaringen. Structureel monitoren van gws gebeurt incidenteel, soms n.a.v. klachten en/of n.a.v. voorgenomen maatregelen. Een gemeentelijk grondwaterbeleidsplan moet een praktisch handvat bieden hoe met grondwater om te gaan. De opgave is hierbij een praktische resultante van 1/afwegingskader (criteria voor beoordeling "problemen") en 2/ in beeld brengen grondwatersituatie op basis van lokale ervaringen (klachten, peilbuizen, ervaringen buitendienst) grondwateroverlast niet los zien van actie B.03. In beeld krijgen/hebben "grondwatersituatie" geldt voor B.02 en B.03. Dit moet vooral slim gebeuren, gebruik maken van bv data die al wordt gemonitored, bv oppervlaktewater en lokale ervaringen (klachten, ervaringen buitendienst) Er moet worden overwogen of dit gekoppeld moet worden aan de SWO-systematiek? Deze is namelijk al halverwege de uitvoering. Dan is het de vraag of het efficiënt is om op dat moment de systematiek aan te passen.	deelnemers SAZ+	D	afgeronde rapportage

We zetten een onderzoeksprogramma op om meer inzicht te krijgen in de risico's van hitte en droogte in relatie tot stedelijk groen en zettingen in het stedelijk gebied	B.03	Opstellen onderzoeksprogramma om meer inzicht te verkrijgen in de risico's van droogte in relatie tot stedelijk groen en zettingen in het stedelijk gebied.	Vanuit de thematiek en de wettelijke verantwoordelijkheden, ligt er een verantwoordelijkheid voor het in beeld brengen van de opgave met name bij de gemeente. Aangezien het voor de hele werkregio speelt, wordt dit gezamenlijk opgepakt. Voor beide invalshoeken heb je inzicht nodig in: 1/ wanneer is droog droogte 2/waar grijpt droogte op aan 3/ wat zijn effectieve maatregelen. Bij de maatregelen moet niet alleen gekeken worden naar de inrichtingsaanpak (de systeemkant), maar juist ook het omgaan met de situatie droogte en hitte. Het is belangrijk dat bij de uitvoering van de actie al wordt meegenomen hoe dit later ook naar norm of afwegingskader kan worden ontwikkeld. Voor droogte is het ook van belang dat dat naast de kwantiteitsproblematiek van grondwaterstanden ook de kwaliteitsproblematiek (met name verzilting) wordt meegenomen. Hier ligt ook weer een relatie met de stijgende zeespiegel. Deze actie moet in samenhang worden gezien met de maatregel B.02 en R.01b.	Provincie, waterschap en 2 Zeeuwse gemeenten (SAZ+)	A1	onderzoeksrapporten
In regioverband brengen we binnen deze eerste beleidscyclus de klimaatopgave in het stedelijk gebied in beeld	B.04	De klimaatopgave hitte in het stedelijk gebied in beeld brengen.	Hitte is een nieuw beleidsterrein in het bebouwd gebied van Zeeland. Dat moet nog verkend worden in problematiek (wat doet zich voor en wat vinden we acceptabel) en welke handelingsperspectieven er zijn. In regio-verband wordt de klimaatopgave hitte in het stedelijk gebied in beeld gebracht en een richtlijn ontwikkeld. Binnen deze actie worden de volgende zaken uitgewerkt - Hoe werkt hitte in het Zeeuwse stedelijk gebied (hoe breng je dat in beeld, welke methodiek, welke informatie/data is nodig, etc) - Wat gebeurd er op gebied van gezondheid, infrastructuur, binnenklimaat, etc in het stedelijk gebied - Wat wordt (landelijk) als acceptabel geacht en wat niet. Is op dat vlak differentiatie tussen verschillende gebieden - Globale analyse op Zeeuwse schaal van waar dingen mis gaan, m.a.w. Wat is (globaal) de opgave? Verdere detailuitwerking van de problematiek en het uitwerken van maatregelen vindt	1 Provincie en 3 Zeeuwse gemeenten	A1	% van het grondgebied waar opgave van in beeld is

			plaats vanuit de eigen individuele organisaties. Relatie met R.01b			
We gaan bij maatregelen voor klimaatadaptatie altijd na of er meekoppelkansen zijn vanuit andere opgaven	B.05	Klimaatadaptatie opgave weergeven op kaart	Om meekoppelkansen te kunnen benutten, moet inzichtelijk zijn waar er opgaven zijn vanuit de verschillende beleidsterreinen. Vanuit Klimaatadaptatie zorgt elke organisaties voor een overzicht van opgave die in beeld is gebracht voor het eigen beheergebied. Dit gebeurt op een uniforme manier, zodat een totaaloverzicht van de Klimaatopgave kan worden samengesteld. Vanuit een werkgroep wordt een format opgesteld en wordt ervoor gezorgd dat het totaaloverzicht wordt gemaakt en ontsloten. Het is van belang dat dit op een eenvoudige manier wordt ingericht, zodat dit geen extra andministratiedruk oplevert. Er wordt een werkgroep geformeerd of aangesloten bij een bestaande werkgroep om deze actie uit te voeren. Voor deze actie is in totaal ca. 25 dagen nodig en een €15.000 werkbudget voor het opzetten van de systematiek.	Provincie, waterschap en Zeeuwse gemeenten.	B1	werkende kaartviewer
We ontwikkelen samen een Zeeuws 'Afwegingskader Klimaatadaptatie' voor alle nieuwe ontwikkelingen, inclusief herstructurering, groot onderhoud en renovatie	B.06	Ontwikkelen Zeeuws afwegingskader klimaatadaptatie	Alle ingrepen die in de buitenruimte worden uitgevoerd, moeten klimaatbestendig uitgevoerd worden. Er wordt een afwegingskader ontwikkeld dat de basis biedt om dit op een goede manier vorm te kunnen geven. Het is nadrukkelijk bedoeld voor zowel nieuwe ontwikkelingen, herinrichting en onderhoud. Het afwegingskader gaat in op de thema's hitte, droogte, wateroverlast en overstromingen/zeespiegelstijging en bevat onder andere: - Welke informatie Zeeuws breed gebruikt wordt voor het in beeld brengen van de klimaatopgave: o Basis materiaal (bijv. PET-kaart, AHN, KNMI klimaatscenario's) o methodieken (bijv. SWO systematiek of bepaalde rekenmodellen) o Welke normen worden gehanteerd (indien van toepassing) o Informatie over de reeds in beeld gebrachte klimaatopgave o een stappenplan of instructie om de klimaatopgave in beeld te brengen voor een bestaand bebouwd gebied en/of nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. o 'altijd goed maatregelen' toepassen in gebieden waar de klimaatopgave (voor een bepaald thema) niet goed in beeld is. - Instructie voor het meenemen van meekoppelkansen vanuit andere opgaven en/of vanuit andere beleidsterreinen dienen te worden. Dit kan geo-informatie zijn die aangeeft of er een opgaven vanuit andere beleidsterreinen is en/of een methodiek die	Werkgroep van 6p vanuit Samenwerking KasZ, pilotgemeenten (mogelijk wordt dit Sluis)	B1	vastgesteld afwegingskader

			aangeeft hoe en op welk moment meekoppelkansen inzichtelijk kunnen worden gemaakt. - (mogelijk een) Instructie om te komen tot de mitigerende maatregelen wanneer onderbouwd gekozen wordt voor een suboptimale situatie. (voorbeeld: bepaalde industrie wordt buitendijks gebouwd vanwege aanwezigheid koelwater, welke aanvullende maatregelen moeten worden getroffen voor stijgende zeespiegel en extreem hoge waterstanden) – Vanwege andere zwaarwegende belangen. Op andere onderdelen van de strategie is dezelfde vraag naar een afwegingskader. De voornaamste is Vitaal en kwetsbare infrastructuur, maar het geldt ook voor recreatie. Het afwegingskader wordt samen met partijen uit deze drie 'vakgebieden' ontwikkeld.			
We voeren alle ingrepen in het bebouwd gebied klimaatbestendig uit en geven invullen aan de bestaande klimaatopgave	B.07	Ontwikkelen Zeeuws toetsingsinstrumentarium Klimaatadaptatie voor alle ingrepen in de openbare ruimte.	Plannen en projecten moeten getoetst worden of deze voldoende rekening houden met weersextremen. In beeld moet worden gebracht: - Wie is verantwoordelijk voor aanleveren - Wie toetst - Waarop wordt getoetst - Hoe wordt getoetst - Etc. Ook voor het de toetsing geldt daar vraag naar is vanuit andere onderdelen van de strategie. Ook hier gaat het om Vitaal en kwetsbare infrastructuur en recreatie. Ook het toetsinstrumentarium wordt samen met partijen uit deze drie 'vakgebieden' ontwikkeld. De het toetsinstrument moet niet alleen voor nieuwe ontwikkelingen toepasbaar zijn, maar ook voor bestaande situatie (herinrichting en onderhoud). Deze actie moet samen met O.02 en V.01 worden opgepakt	Werkgroep van 6p vanuit Samenwerking KasZ, pilotgemeenten (mogelijk wordt dit Sluis)	B2	Vastgesteld toetsinstrumentarium
We ontwikkelen 'altijd goed' maatregelen en zetten deze in, wanneer de volledige klimaatopgave in een gebied nog	B.08	Opstellen en vaststellen van een pakket altijd goed maatregelenpakket.	We maken een digitaal document waarin we overheden en initiatiefnemers een maatregelenpakket aanbieden dat toepasbaar is voor alle ontwikkelingen in de openbare ruimte.. De maatregelen zijn onderverdeeld in de thema's Hitte, Droogte, Wateroverlast en Overstroming. Bij de uitvoering van projecten moet er minimaal voldaan worden aan deze uitgangspunten, tenzij onderbouwd wordt dat specifieke lokale omstandigheden dit niet mogelijk maken. Meer doen mag uiteraard altijd. Pakket bestaat bijv. uit: Meer ruimte creëren voor groen, Openbaar groen niet meer verkopen aan particulieren tenzij compensatie mogelijk is, Herplantplicht uitvoeren.	Samenwerking KasZ	B2	vastgesteld maatregelenpakket

niet in beeld is gebracht.			Aandachtspunt hierbij is wat is altijd goed voor heel Zeeland? Onderwerpen die voor iedereen verschillend zijn en die bepalend kunnen zijn per gemeente: - Toerisme - Bodemgesteldheid (infiltratie ja/nee) - Groenparkeren - Bouwpeil - Mening stakeholders - Materiaalkeuze Wat wel altijd goed is: + niet minder groen dan in de huidige situatie niet meer verharding dan in de huidige situatie + geen kleinere diameters riolering aanbrengen dan huidige situatie + alle disciplines tegelijk uitvoeren + meer schaduwplekken aanbrengen + meer voorlichting aan inwoners + stimuleringsmaatregelen + niet minder ruimte voor water dan in huidige situatie + oude sloten in ere herstellen + geen bestaande sloten dempen			
We doen een klimaatcheck bij kleine onderhoudsmaatregelen	B.09	Bij kleine onderhoudsmaat-regelen vindt er een klimaatcheck plaats en worden werkzaamheden klimaatadaptief uitgevoerd.	Vaak zit klimaatbestendigheid in kleine details zoals een iets lager maaiveld, groen/bomen net op een andere plek, bepaalde materialen, etc. Vaak zijn deze kleine details goed mee te nemen in kleinere onderhoudsmaatregelen. Door een klimaatcheck voor klein onderhoud te ontwikkelen, kan het oplossen van de klimaatopgave in de voorbereidings- en uitvoeringsprocedure worden meegenomen. De check moet de volgeden onderdelen bevatten: - Signaalmoment in de procedure. - Snel inzicht geven welke klimaatopgaven in de directe omgeving van de onderhoudsmaatregelen spelen - etc. De klimaatcheck is bedoeld om ook (kleine) ingrepen in de buitenruimte bij te laten dragen aan het oplossen van de klimaatopgave.	Werkgroep van 6p vanuit Samenwerking KasZ, pilotgemeenten (mogelijk wordt dit Sluis)	D	0
We gaan door met particulieren bewust te maken	B.10	Zeeuws stimuleringsprogramma particuliere	Gezamenlijk onderzoeken welke stimuleringsmogelijkheden voor inwoners er landelijk zijn ontwikkeld en aangetoond effectief blijken te zijn. Vervolgens uitwerken of en hoe deze in regio Zeeland toepasbaar zijn. Dit kan door regelgeving aan te passen,	Samenwerking KasZ, Zeeuwse	C2	vastgesteld stimuleringsprgramma

en te stimuleren maatregelen op eigen terrein te nemen. Op Zeeuws niveau vindt hierover afstemming plaats		perceeleigenaren ontwikkelen.	financiële prikkels te introduceren en ook door (ludieke) activiteiten te organiseren. Vanuit dit vertrekpunt wordt een stimuleringsprogramma opgezet waarbij goed wordt afgewogen wat regionaal Zeeuwsbreed wordt opgepakt en wat lokaal ingevuld wordt. Bestaande Zeeuwse initiatieven: o Vanuit Provincie subsidieregeling voor groene daken o Gemeenten in Zeeuws-Vlaanderen hebben in 2020 een actie gehad waarbij ze goedkoop regentonnen aanboden o Gemeente Veere biedt aan specifieke straten in Veere regentonnen aan met korting. Is onderdeel van communicatiestragie. Om die reden geen capaciteit en budget opgenomen in dit tabblad.	gemeenten, IVN en NME		
We gaan door met particulieren bewust te maken en te stimuleren maatregelen op eigen terrein te nemen. Op Zeeuws niveau vindt hierover afstemming plaats	B.11	Toepassen regionale en/of lokale stimuleringsmaatregelen.	lokaal en/of op regionaal uitvoeren van de uitkomst van B.11. Naar verwachting zal een gedeelte zal regionaal opgepakt worden, maar een groot deel lokaal. Dit laatste valt onder lokale uitvoering. Omdat de uitkomsten van B.11 nog niet beschikbaar zijn en daarmee niet duidelijk is hoe de verdeling zal worden gemaakt, is geen capaciteit en budget opgenomen voor KasZ.	Zeeuwse gemeenten, samenwerking KasZ	C2	n.t.b.
We gaan in regioverband in gesprek met de woningbouwcorporaties om afspraken te maken over het invullen van de klimaatopgave	B.12	Klimaatadaptatie wordt meegenomen in de regionale prestatieafspraken	Een werkgroep gaat - Inzichtelijk maken welke bijdrage vanuit de woningcorporatie geleverd kan worden in het oplossen van de klimaatopgave. Hierbij valt zowel te denken aan informatie voorziening en stimulering richting bewoners als fysieke inrichting van het stedelijk gebied. - welke Zeeuwse basis maken voor prestatieafspraken, waar vervolgens lokaal invulling aan wordt gegeven. De werkgroep bestaat uit 3 medewerkers van de gemeenten en 3 van de woningbouwcorporaties.	3 Zeeuwse gemeenten, 2 woningbouwcorporaties	B1	opgeleverde rapportage
We gaan door met particulieren bewust te maken en te stimuleren maatregelen op	B.13	Uitvoeren bewustwordingscampagne	Zeeuwen inspireren om zelf maatregelen te nemen (samenhang met B11 en B12) - Vanuit het samenwerkingsverband af en toe een ludieke stimuleringsactie organiseren, zoals een Zeeuws Kampioenschap Tegeltikken J - website met veel inspirerende voorbeelden: Hoe stimuleer je inwoners om zelf maatregelen te nemen? - Klimaatadaptatie (klimaatadaptatienederland.nl)	Samenwerking KasZ	C2	n.t.b.

eigen terrein te nemen. Op Zeeuws niveau vindt hierover afstemming plaats			Is onderdeel van communicatiestragie. Om die reden geen capaciteit en budget opgenomen in dit tabblad.			
Vanuit de VZG wordt in samenwerking met de GGD onderzocht of lokale hitteplannen ontwikkeld moeten worden en hoe deze er voor Zeeland uit moeten komen te zien.	B.14	Zeeuwse hitteplannen: a. Onderzoeken, b. Ontwikkelen, c. Uitvoeren	Een hittegolf is tegenwoordig eerder gebruikelijk dan een uitzondering. Landelijk treed er bij een hittegolf het landelijk hitteplan in werking. Een plan op hoofdlijnen. Daarnaast hebben specifieke sectoren en/of bedrijven eigen hitteplannen. Een lokale doorvertaling/uitwerking van de landelijke richtlijn is er niet. Binnen deze actie bevat: A. Nut en noodzaak van lokale hitteplannen uitwerken B. besluitvorming overopstellen en toepassen van lokale hitteplannen binnen de werkregio Zeeland C. ontwikkelen van een Zeeuwse standaard opzet van lokale hitteplannen die (indien beschikbaar) aansluit bij een landelijke standaard	GGD en 2 Zeeuwse gemeenten. 10 dagen per organisatie	B2	rapportage
Uitvoeringsprogramma's op het gebied van energietransitie en klimaatadaptatie stemmen we op elkaar af.	B.15	samenbrengen van gezamenlijke communicatie- en uitvoeringsprojecten vanuit KasZ en RES	Klimaatadaptatie en -mitigatie liggen in elkaars verlengde en zeker voor de burger geldt dat zij maatregelen vanuit de beleidslijnen onder één en dezelfde noemer scharen 'goed bezig zijn voor het klimaat'. Nauwere samenwerking opge bied van communicatie- en uitvoeringsprojecten is daarbij gewenst.	Zeeuwse overheden, nutsbedrijven, woningcorporaties, etc.	C2	n.t.b.
Bij evenementenvergunning worden door de gemeenten verplicht voorschriften opgenomen over hoe te handelen bij extreem weer.	B.16	In vergunningsvoorschriften droogte, hitte en extreme neerslag, overstroming meenemen. Buiten de scoop van de klimaatadaptatiestrategie kan hier	Standaard vergunningsvoorschriften voor evenementen ontwikkelen op het gebied van droogte, hitte, regen en storm(wind), overstroming. Daarin moet aandacht worden besteed aan het verschil tussen verschillende evenementen (omvang, locatie, publieksamenstelling, e.d.), Droogte-, hitte-, regen-, overstromings-,storm(wind)-gevoeligheid van de locatie, borging van afstemming met KNMI, normen voor beschikbaarheid drinkwater, mate van schaduw, bescherming tegen plotselinge neerslag, e.d. Dit is aanvullend op de al bestaande normen over bereikbaarheid voor hulpdiensten, calamiteiten. Verder dienen ook normen/kantelpunten vastgelegd te worden wanneer een evenement wordt afgelast of stilgelegd door het bevoegd gezag.	Veiligheidsregio Zeeland, 2 Zeeuwse gemeenten, GGD, RUD, GHOR?	B1	opgeleverde rapportage

		ook ‘storm’ in mee worden genomen.				
In regioverband brengen we binnen deze eerste beleidscyclus de klimaatopgave in het stedelijk gebied in beeld	B.17	toename risico brandgevaar stedelijk gebied in beeld brengen.	Inventariseren en analyseren data en rapporteren/adviseren brandgevaar vegetatie / beplanting / begroeiing / bomen e.d. bebouwd gebied door droogte (veiligheidsregio) Er worden plannen gemaakt om brandgevaar bebouwd gebied door vegetatie / beplanting / begroeiing / bomen e.d. in tijden van droogte te voorkomen. Door het samenbrengen van gezamenlijke communicatie- en uitvoeringsprojecten; - verzamelen van actuele en gedetailleerde data zodat we risico beter kunnen inschatten. - aansluiten bij het actuele natuurbrandrisico in NL. - aansluiten bij het natuurbrandverspreidingsmodel waarin de droogtegraad van aanwezige plantengroei meeweegt. - keuze van een ‘veiligere’ vegetatie in risicovolle gebieden. Opnemen in reguliere inventarisatie brandrisico en analyseren data en adviseren aan bevoegd gezag. communicatie naar bewoners/bedrijven en groenbeheerders. Groenbeheer beleid aanpassen gemeentes en overige (semi)overheden. 2021-2024(VRZ); 2021-2025(gemeente & groenbeheerders)	gemeente, veiligheidsregio, Groenbeheerders (Rijk, provincie, gemeente, waterschap, natuurbeheerorganisaties (natuurmonumenten, zeeuwslandschap ed)	D	0
We blijven het vergroenen van schoolpleinen ondersteunen	B.18	Deelname aan IVN-project Groene Revolutie	Het IVN-project Groene Revolutie van IVN houdt in dat in 1 schoolgeneratie (8 jaar) de schoolpleinen van alle Zeeuwse basisscholen omgevormd worden tot groene schoolpleinen. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat per school de provincie €10.000 bij draagt en de gemeente €5.000. Er worden 10 scholen per jaar uitgevoerd. Aantal uren per gemeente is afhankelijk van het aantal deelnemende scholen. Het betreft lokale maatregelen, dus valt daarmee niet onder budget van de KasZ.	IVN, Scholen en gemeenten	D	aantal groene schoolpleinen

Recreatie

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We maken een overzicht van maatregelen voor een klimaatadaptieve inrichting en bedrijfsvoering	R.01 a	Analyse kansen klimaatadaptatie recreatieve sector.	Verkenning kansen voor klimaatadaptatie voor het Zeeuwse Vrijetijdsdomein. Onderdeel van de verkenning zijn recreatiewoningen, recreatieparken, campings, hotels, restaurants/terrassen, strandpaviljoens, Bed & Breakfast en andere accommodaties, attracties, bezienswaardigheden/openbare hotspots, particuliere parkeervoorzieningen en evenemententerreinen, waterrecreatiebedrijven (waaronder jachthavens) etc. Deze opgave past in de bredere benadering van natuurinclusieve planvorming. Het resultaat is een voorbeeldenboek klimaatbestendige recreatie (verblijfsaccommodaties en recreatieve (openbare) ruimte, bedrijfsvoering). Binnen het TUA programma 2021 (Toeristische Uitvoeringsalliantie) verkent het Kenniscentrum Kusttoerisme de kansen voor klimaatadaptatie voor het Zeeuwse Vrijetijdsdomein.	Kenniscentrum Kusttoerisme, Impuls Zeeland, Zeeuwse overheden, TOZ (Toeristisch ondernemend Zeeland).	A1	Publicatie kansen klimaatadaptatie voor publieke sector
We helpen ondernemers in te spelen op het nieuwe klimaat	R.01 b	Analyse kansen klimaatadaptatie omgeving en openbare ruimte	Verkenning kansen voor klimaatadaptatie voor de openbare ruimte. Bv. toegankelijke oevers, parkeerterreinen, routestructuren, natuurgebieden, evenemententerreinen, bezienswaardigheden, toegangswegen. Dit is een afgeleide van het inzichtelijk maken van klimaatopgaven van het bebouwd gebied, maar dan met name gericht op recreatiefgebruik. Deze dient daarom toegevoegd te worden aan in ieder geval acties B.03 en B.04. Mogelijk dat enkel voor wateroverlast dient mogelijk nog specifiek voor recreatie zaken onderzocht te worden. De capaciteit voor het onderdeel wateroverlast wordt ingeschat op 10 dagen.	Gemeenten, waterschap, provincie, natuurbeschermingsorganisaties	A1	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We helpen ondernemers in te spelen op het nieuwe klimaat	R.01c	Basisprincipes/handvat klimaatadaptatie omzetten tot richtlijnen	De verkenningen leiden tot kennis over de basisprinciepes voor inrichting. Om deze verder te uit te rollen en de ondernemers te stimuleren tot het nemen van actie. Hiervoor wordt een klimaattool met o.a. (ontwerp)richtlijnen ontwikkeld Dit heeft ook relatie met de integrale afweging bij bestemmingsplanprocedures e.d. En (deels) samenhang met onderdeel 'bebouwd gebied' B.06 en B.07. Hier dient afstemming over plaats te vinden.	Gemeenten, waterschap, provincie, Kenniscentrum Kusttoerisme, Impuls Zeeland, Zeeuwse overheden, TOZ.	B1	0
We helpen ondernemers in te spelen op het nieuwe klimaat	R.01d	Basisprincipes/handvat klimaatadaptatie implementeren in beleid	Indien nodig worden de richtlijnen en principes uit acties 1a, 1b en 1c geborgd in het overheidsbeleid. Ook hier is (deels) samenhang met onderdeel 'bebouwd gebied' B/06 en B.10. Hier dient afstemming over plaats te vinden en mogelijk gezamenlijk worden opgepakt.	Gemeenten, waterschap, provincie,	B2	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
Ondernemers spelen in op het nieuwe klimaat	R.02	Pilotprojecten klimaatadaptief inrichten	De verkenningen leiden tot kennis over de basisprincipes voor inrichting die een borging kunnen krijgen in het beleid. Dit maakt onderdeel uit van het Aanjaagprogramma Innovatie 2021. capaciteit en kosten vallen onder budget R.01a	Via Impuls Zeeland: ondernemers	B1	Inspiratie en klimaatscans uitgevoerd
Ondernemers spelen in op het nieuwe klimaat	R.03	Opzetten en versterken samenwerkingsstructuur	Ondernemers werken samen om doelstellingen te realiseren. Dit maakt onderdeel uit van het Aanjaagprogramma Innovatie 2021, maar is een extra aanvraag voor de regeling REACT-EU. Mocht dit niet gehonoreerd worden, dan moet deze via andere budgetten worden gefinancierd.	Vrijetijdsondernemers en Kenniscentrum Kusttoerisme	D	samenwerkingen zijn tot stand gekomen en hebben geleidt tot projecten

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
Ondernemers spelen in op het nieuwe klimaat	R.04	Ondernemers gaan klimaatadaptief handelen en treffen maatregelen voor een klimaatadaptieve inrichting en -bedrijfsvoering.	Na de eerste pilots volgen meer ondernemers. Voor nieuwe ontwikkelingen zijn vanuit de eerdere acties richtlijnen opgesteld waarbij handvaten worden gegeven voor de nieuwe ontwikkeling. Het uitvoeren van de maatregelen is aan de ondernemer zelf. Om die reden is geen capaciteit en budget opgenomen in de uitvoeringsagenda. Zeeuwse recreatieondernemers nemen klimaatverandering mee in de bedrijfsvoering en bij de inrichting van het terrein. Creëren meer groen, meer water, meer schaduw, waterbuffer (in bodem), water t.b.v. brandpreventie, voorlichting en informatieverstrekking publiek (comfortabel en veilig verblijf en vertier overdag, tijdens warme Zeeuwse nachten, tijdens extreem weer). Er valt te denken aan aanpassing verblijfsaccommodaties (kleurgebruik, afkoppeling hemelwater, gebruik grijswatersysteem, aanpassen raampartijen op het zuiden, isolatie voor koude en hitte), aanpassen recreatief /animatie aanbod.	ondernemers	C2	0
Ondernemers spelen in op het nieuwe klimaat	R.05	Uitbreiden aanjaagprogramma met onderdeel klimaatadaptatie	Voor innovatie in de recreatiesector bestaat er een aanjaagprogramma. Deze stimuleert ondernemers om de sector toekomstbestendig te maken. In de eerste opzet maakte klimaatadaptatie geen onderdeel uit van het programma. Klimaatadaptatie maakt sinds 2021 integraal onderdeel uit van het aanjaagprogramma.	Impuls Zeeland in samenwerking met Recreatieondernemers, de Provincie, gemeenten TUA	C1	Klimaatadaptatie is opgenomen in het aanjaagprogramma

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We waarborgen de kwaliteit van zwem- en drinkwater	R.06 a	voortzetten huidig beleid voor het waarborgen kwaliteit van zwemwater	Het toewijzen van plaatsen waar veilig gezwommen kan worden is een taak van de Provincie Zeeland. Bij officiële zwemlocaties die zijn toegewezen wordt het water door Rijkswaterstaat en het waterschap Scheldetromen gecontroleerd op kwaliteit. De Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) zorgt voor onderzoek naar de veiligheid van de plek en plaatst informatieborden over bv. EHBO-posten en toiletten. Klimaatverandering kan effect hebben op de zwemwaterkwaliteit door het opwarmen van het water, hierdoor kan de waterkwaliteit verslechteren of kunnen nieuwe soorten zich vestigen. Monitoring valt onder reguliere taak van provincie, waterschap en Rijkswaterstaat. Voor maatregelen vanwege substantiële veranderingen dient te zijner tijd besluitvorming plaats te vinden.	Zeeuwse overheden inclusief Rijkswaterstaat Zee en Delta	D	0
We waarborgen de kwaliteit van zwem- en drinkwater	R.06 b	voortzettend huidig beleid voor het waarborgen kwaliteit van drinkwater.	Klimaatverandering kan op verschillende aspecten invloed hebben op drinkwater. De verwachting is dat de drinkwatervraag zal toenemen en dat er gekeken moet worden naar waterbesparende technieken die kunnen toegepast worden in de recreatiesector in Zeeland. Verder kunnen de hogere temperaturen ook invloed hebben op de drinkwaterleidingen waarvan de temperatuur niet boven de 25 graden uit mag komen, door inrichtingsmaatregelen kan hieraan bijgedragen worden. Landelijk wordt vanuit de reguliere taak van de overheid al prognoses gemaakt voor toekomstige vraag en aanbod. Dit valt dus onder de reguliere taak. Om dit vervolgens door te vertalen in handvatten voor de recreatiesector valt wel onder de KasZ. Er wordt met name ingezet op waterbesparing en volgen landelijke ontwikkelingen op het gebied van drinkwater	Zeeuwse overheden, recreatiesector en Drinkwaterbedrijf Evides	D	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We koppelen de campagne 'Het klimaat verandert, Zeeland verandert mee' aan bewustwording binnen de toeristische sector	R.07 a	Informatievoorziening richting ondernemers en toeristen over (Zwem)Waterkwaliteit en gevaren (o.a. blauwalg en verdrinkingsgevaar).	Het is belangrijk dat de toeristen goed worden geïnformeerd over de zwemwaterkwaliteit. Veel toeristen zijn in Zeeland in een nieuwe omgeving en spreken een andere taal. Een heldere, gerichte en éénduidige manier van communicatie is daarom cruciaal. (Zwem)Waterkwaliteit, gevaren, gezondheidsrisico's worden hierin meegenomen evenals nieuwe ziekteverwekkers.	Zeeuwse overheden in samenwerking met recreatieondernemers en recreatieve sector, Rijkswaterstaat.	C2	0
We koppelen de campagne 'Het klimaat verandert, Zeeland verandert mee' aan bewustwording binnen de toeristische sector	R.07 b	Informatievoorziening richting ondernemers en toeristen over Weersextremen	Het is belangrijk dat ondernemers en toeristen goed worden geïnformeerd over de weersomstandigheden en hoe zij het beste kunnen handelen tijdens extreem weer. Veel toeristen zijn in Zeeland in een nieuwe omgeving en spreken een andere taal. Een heldere, gerichte en éénduidige manier van communicatie is daarom cruciaal.	Veiligheidsregio, Zeeuwse overheden in samenwerking met recreatieondernemers en recreatieve sector.	C2	0

afspraak in KasZ	Nr	Actie	Beschrijving	Wie voeren de actie uit	Prioriteit	indicator
We stellen een gezamenlijk fonds op om recreatieve zandsuppleties mogelijk te maken, aanvullend op zandsuppletie in het belang van waterveiligheid	R.08	Opstellen gezamenlijk fonds recreatieve zandsuppleties	Deze actie is onderdeel van de Kustvisie onder de naam 'Recreatie Zandfonds' . Bij deze actie zitten diverse aanknopingspunten op gebied van Klimaatadaptatie. Voor de volledigheid wordt het hier wel in de uitvoeringsagenda van de KasZ benoemd, maar de verdere uitvoering verloopt via de Kustvisie.	(zie kustvisie)	D	Breed gedragen en structureel geborgd zandfonds is opgericht en in werking